

УДК 94:354 (498) „1919/1920”

<http://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.12.136-155>

Ярослав Попенко,

кандидат історичних наук, доцент,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

**«Я НЕ ХОЧУ ТУТ ЗГАДУВАТИ МИНУЛЕ. МОЯ РОЛЬ – ЗАЙНЯТИСЯ
СЬОГОДЕННЯМ ТА ДИВИТИСЯ У МАЙБУТНЄ»: ДІЯЛЬНІСТЬ
А. ВАЙДИ-ВОЄВОДИ НА ПАРИЗЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
(ГРУДЕНЬ 1919 р. – БЕРЕЗЕНЬ 1920 р.)**

Анотація. Зовнішня політика Румунії впродовж перших десятиліть ХХ ст. не була випадковою чи спонтанною. Вона реалізовувалася керівництвом Королівства в межах ідеї створення «Великої Румунії». Загалом політика Бухаресту в роки війни та в період формування Версальської системи міжнародних відносин стала показовою з точки зору відстоювання національних інтересів та завоювання статусу регіонального лідера на Балканах. Метою статті є аналіз політичної боротьби навколо «бессарабського» питання на Паризькій мирній конференції впродовж грудня 1919 – березня 1920 рр. Фактично саме цей проміжок часу став вирішальним для королівської Румунії у питанні визнання міжнародною спільнотою її виключного права на володіння Бессарабією. Зважаючи на значний обсяг матеріалу автором був взятий відносно нетривалий період роботи конференції в Парижі, оскільки він яскраво демонструє у якій напруженій атмосфері формувалася нова геополітична карта повоєнної Європи.

У цілому діяльність А. Вайди-Воєводи у вирішенні «бессарабської» проблеми мала позитивні результати для Румунії. 12 березня Верховна Рада направила бухарестському уряду своє рішення з цього питання. Враховуючи попередні висновки та «прагнення» населення краю, союзники в цілому висловлювалися на користь воз'єднання Бессарабії з Румунією. Водночас, вони

наполягали, що Бухарест має забезпечити законні інтереси краю на тих же умовах, як і в інших частинах Королівства.

Ключові слова: Паризька мирна конференція, «бессарабське питання», Антанта, дипломатія, Верховна Рада, А. Вайда-Воєвод, Румунія.

Впродовж січня 1919 – січня 1920 рр. в Парижі відбувалася мирна конференція, скликана державами-переможцями в Першій світовій війні для напрацювання комплексу договорів з переможеними країнами. Стратегічно мова йшла про перерозподіл сфер політико-економічного та військового впливу і створення нової карти світу та Європи. Поруч із такими «великими» державами як Франція, Велика Британія та США у французькій столиці були представлені дипломати і інших країн. Серед інших, було присутнє і румунське представництво, яке послідовно доводило своє право бути почутим на конференції. Головною метою королівської делегації було прагнення отримати від Верховної Ради юридичного підтвердження на приєднання до Румунії низки територій, зокрема, Бессарабії.

У цілому тема «бессарабського питання» знайшла своє відображення в публікаціях безпосередніх учасників тих подій А. Маргіломана [17], В. Тілеа [22]. Військово-політична ситуація навколо територіальної належності Бессарабії відображена у роботах С. Назарія [11] та В. Виноградова [4]. Не можна оминати увагою і науковий доробок І. Левіта, який свою монографію присвятив саме цій темі [6]. Дослідженню зовнішньополітичної діяльності Румунії в цей період присвячені роботи інших дослідників [1; 13]. Водночас, низка аспектів вищезазначеної теми опинилася поза увагою дослідників, зокрема, це стосується діяльності А. Вайди-Воєводи на конференції в Парижі. Таким чином, метою наукової статті є аналіз діяльності румунського прем'єр-міністра на Паризькій конференції впродовж грудня 1919 р. – березня 1920 р. у напрямку відстоювання «законного» права Румунії на Бессарабію. Крім того, у статті проаналізована і позиція великих держав щодо вирішення проблеми розстановки військово-політичних сил у Центрально-Східній Європі.

У другій половині 1919 р. зовнішньополітична ситуація для Румунії продовжувала залишатися складною. Здавалося, що поєднання внутрішніх та зовнішніх умов мало «поставити хрест» на амбітних планах Бухаресту створити «Велику Румунію» та остаточно закріпити за собою статус «жандарма Європи на Сході». Однак румунському керівництву все ж вдалося вийти із «патової ситуації». В листопаді 1919 р. в країні відбулися парламентські вибори, які призвели до зміни урядового кабінету. 1 грудня прем'єр-міністром став А. Вайда-Воевод. За спогадами румунського дипломата В. Тілеа, новий державний провід визначив міжнародну діяльність пріоритетним напрямом розвитку Королівства [22, р. 33]. Головною його складовою стала необхідність підписання всіх необхідних договорів для того, щоб «врятувати країну від тих жахливих наслідків можливого розриву відносин із союзниками» [13, с. 200]. При цьому одним із головних завдань румунської дипломатії в Парижі А. Вайда-Воевод вбачав добитися визнання великими державами офіційного права Румунії на приєднання Бессарабії [22, р. 33]. Підкреслюючи стратегічний напрям дипломатії Королівства перебувати у згоді та союзі із партнерами по Антанті, румунський уряд вже 9 грудня підписав Сен-Жерменський мирний договір з Австрією. Ця угода стала компромісним варіантом вирішення ситуації в регіоні. Зокрема, Герцогство Буковинське залишалося у складі Королівства, але при цьому союзні держави отримували право контролювати дії румунської влади, стосовно дотримання нею прав національних меншин краю. Румуни також мали забезпечити свободу транзиту та економічних відносин [15, с. 91]. Додатково бухарестський провід обіцяв відвести війська з Угорщини. У свою чергу, союзні держави офіційно підтвердити право Королівства на нові землі.

29 грудня румунський парламент в урочистій атмосфері ухвалив закони про приєднання Бессарабії та Буковини [20, р. 75]. Таким чином, був зроблений крок на законодавчому рівні консолідувати державу в рамках «Великої Румунії». Паралельно певні позитивні сигнали для Бухаресту надійшли і з табору західних союзників. Зокрема, на нараді керівництва Антанти, що відбулася 12 грудня в Лондоні, обговорювалося «російське питання». Серед

різних варіантів його вирішення уважно розглядалася можливість створення своєрідного «паркану ізоляції» відносно більшовицької Росії, який передбачав: остаточно відмовитись від військової агресії проти неї, не підписувати з більшовиками жодних угод та сприяти зміцненню прикордонних з нею держав [16, р. 746]. Зважаючи, що з такою пропозицією виступив Ж. Клемансо, то для Румунії з'являвся цілком реальний шанс, зрештою, отримати офіційне міжнародне визнання нових державних кордонів. Зрештою, 1920 рік мав остаточно підвести підсумки Паризької конференції, оскільки подальше затягування вирішення політико-територіальних питань могло б спровокувати чергову кризу на європейському континенті. Розуміючи ці тенденції та настрої європейської дипломатії, Бухарест значно активізував власну зовнішньополітичну активність у напрямку відстоювання національних інтересів.

У січні 1920 р. А. Вайда-Воєвода прибув до французької столиці. Головним своїм завданням політик вбачив за будь яких умов домогтися від керівництва конференції офіційного визнання приєднання Бессарабії до складу Королівства [17, р. 9]. Головні сподівання при цьому він покладав на прихильне ставлення Франції, яка підтримувала прагнення Бухаресту від самого початку роботи конференції. Водночас, в однозначній підтримці Франції так само впевненості не було. За спогадами В. Тілеа ухиляння Бухаресту вивести війська з Угорщини, як того вимагала Верховна Рада конференції, зрештою, призвело до того, що в середовищі союзників цілком серйозно піднімалося питання відмовити румунам у їх територіальних прагненнях та «нейтралізувати країну, позбавивши військової та економічної підтримки» [22, р. 30]. За таких умов румунського політика було запрошено на засідання Верховної Ради союзників, яке відбулося 20 січня. Серед інших питань на обговорення були винесені також питання № 5 «Справи Румунії та Угорщини» та № 6 «Бессарабське питання». Така їх послідовність давала А. Вайді-Воєводі чіткий сигнал, що йому доведеться відповідати на обидва, оскільки вирішення одного автоматично торкалося іншого. На початку засідання, на підставі телеграми

президента В. Вільсона, керівництво конференції мало повідомити, які саме заходи союзники вжили щодо Румунії для того, щоб спонукати останню вивести війська з Угорщини [19, р. 911]. Відповідь на це, за наполяганням Ж. Клемансо, мав дати сам А. Вайда-Воевод. Усвідомлюючи відносно слабкі міжнародні позиції Королівства, політик відповів, що його уряд повністю погоджується з тим, що військові контингенти мають бути виведені якомога швидше. Більше того, за словами А. Вайди-Воеводи, відповідно до зобов'язань Румунії перед союзниками, евакуація вже розпочалася. За його словами, виникла лише проблема технічного плану (залізничний транспорт – Я.П.) і її вирішення може зайняти декілька тижнів [19, р. 911]. На думку доповідача, реальною датою остаточного відведення військ з Угорщини могло бути 1 березня.

Натомість англійський прем'єр-міністр Д. Ллойд-Джордж зауважив, що Верховна Рада конференції вимагала від Румунії вивести війська ще у липні 1919 р., натомість Бухарест проігнорував ці звернення. Він же підкреслив, що свого часу Румунія досить швидко змогла віднайти технічні засоби для захоплення угорських земель, для реквізиції продовольства, худоби та майна на окупованих територіях. На думку англійського представника, таке ставлення до побажань союзників, в разі початку нової війни, могло цілком реально позбавити Румунію підтримки з боку Антанти [19, р. 912]. Слід віддати належне А. Вайді-Воеводі, на закиди Д. Ллойд-Джорджа, він досить дипломатично відповів: «Я не хочу тут згадувати минуле. Моя роль – зайнятися сьогоденням та дивитися у майбутнє» [19, р. 912]. За його словами, Румунія в наслідок німецько-австро-угорської окупації впродовж війни, опинилася на межі національної катастрофи, тому всі претензії з боку союзників на порушення Бухарестом домовленостей не мають реальних підстав. Додатково він звертав увагу присутніх на засіданні на факт, що становище Королівства ускладнювала обставина територіального сусідства з УСРР. За словами політика «ми сусіди більшовиків і маємо жити, а не філософствувати» [18, р. 93].

Водночас, утримуючи дипломатичний такт, очільник румунського уряду зауважив, що «на жаль, між Верховною Радою та Румунією виникли певні непорозуміння, яких слід уникати в майбутньому» [19, р. 913]. Він наполягав, що партнерам по коаліції варто більш уважно та ретельно оцінювати реальний перебіг подій в регіоні. Політик звертав увагу європейських лідерів на діяльність угорського адмірала М. Хорті, яка, за його словами, мала чітко виражену антирумунську спрямованість. У своєму зверненні, А. Вайда-Воевод просив Верховну Раду конференції вжити всіх необхідних заходів «щоб мадари не напали на нас після підписання мирного договору» [19, р. 913]. Далі у своєму виступі прем'єр-міністр звернувся безпосередньо до англійських представників з проханням бути більш лояльними до Румунії, яка сильно постраждала в роки світової війни. Підсумовуючи виступ, А. Вайда-Воевод відзначив, що він безпосередньо віддав наказ про евакуацію королівських військ та щиро сподівається на його виконання. Водночас, застерігав: «Панове, я не хочу обіцяти нічого, що я не можу виконати ... Я повторюю звернення до Верховної Ради, вжити всіх можливих заходів для того щоб ми самі не стали в майбутньому об'єктом нападу з боку мадяр» [19, р. 914]. Попри його емоційне звернення до конференції і Ж. Клемансо, і Д. Ллойд-Джордж продовжували наполягати, що Королівство продовжує ігнорувати вимогу союзників відвести війська з Угорщини. Ж. Клемансо прямо заявив, що самі румуни провокують майбутню агресію проти себе. У свою чергу, Д. Ллойд-Джордж, досить добре обізнаний у внутрішніх справах Королівства, відзначив, що у власному прагненні виконати зобов'язання перед союзниками, А. Вайда-Воевод може зіштовхнутися з протидією з боку опозиційно налаштованої румунської «військової партії» [18, р. 95]. Остання продовжувала вимагати залишити у складі Королівства всі захоплені румунами території і тим самим відмовитися виконувати рекомендації Верховної Ради. Розуміючи, що продовження суперечок щодо питання відведення військ за лінію розмежування, лише остаточно «роздратує» союзників, А. Вайді-Воеводі не залишалося нічого іншого, ніж однозначно погодитися з вимогами союзників: «Ми виведемо наші

війська» [19, р. 914]. У підсумку, за словами Ж. Клемансо «інцидент було вичерпано».

Жваві дискусії викликало і обговорення територіальної приналежності Бессарабії. До слова знов був запрошений А. Вайда-Воевод. Останній нагадав членам засідання про історичний зв'язок регіону з Королівством і підкреслив, що населення краю 29 грудня 1919 р. добровільно проголосувало за приєднання до Румунії [18, р. 93]. На питання Ж. Клемансо, чого власне від конференції прагне Румунія в цьому питанні, А. Вайда-Воевод зазначив, що не хоче втомлювати присутніх тривалими зверненнями, тому просить конференцію визнати «де-юре» право Королівства на Бессарабію. Немає сенсу наводити перебіг всіх дискусій з цього приводу, що виникли на засіданні Верховної Ради. Їх суть була логічною та очевидною – керівництво конференції миттєво пов'язало румунсько-угорський конфлікт, військову присутність королівської армії в Угорщині всупереч вимог союзників та «бессарабське питання» в одне ціле. Ж. Клемансо, який був лояльно налаштований до Румунії і той відзначив: «Ми прагнемо допомогти, а не покарати вас» [19, р. 916]. Д. Ллойд-Джордж був більш категоричний щодо територіальних прагнень Румунії. Він прямо заявив, що конференція чекає вашої (румунської – Я.П.) евакуації з Угорщини, перш ніж вирішити, що Бессарабія буде визнана за Бухарестом. На запитання румунського представника чи вірно він зрозумів, що конференція визнає претензії на Бессарабію лише з дня остаточної евакуації військ з Угорщини, Ж. Клемансо відповів ствердно [22, р. 93]. Він же однозначно повідомив: «Від мого імені, і я думаю, що можу говорити від імені Франції, можу констатувати, що ми готові визнати право Румунії на Бессарабію» [19, р. 917]. На останок, А. Вайда-Воевод подякував присутнім за можливість виступити на засіданні, запевнив, що зробить все можливе у справі виведення королівських військ з Угорщини та висловив сподівання на позитивне вирішення питання Бессарабії.

У підсумку засідання від 20 січня 1920 р., Рада ухвалила рішення взяти до відома виступ румунського прем'єр-міністра, але доки Королівство не виконає вимог конференції, не приймати рішення з «бессарабського питання». Присутні

погодилися тимчасово взяти за основу попереднє рішення комісії А. Тардье, яка одностайно висловила думку, що ця територія має бути приєднана до складу Румунії [18, р. 95]. Віддаючи належне зусиллям румунського прем'єр-міністра в обстоюванні права на Бессарабію, маємо відзначити, що не це найбільше турбували керівництво Паризької конференції. Вирішивши всі питання з переможеною Німеччиною та її союзниками, Великобританія та Франція неминуче зіткнулися між собою у власних політико-економічних прагненнях зберегти/розширити власні позиції на європейському континенті. У цих складних умовах дипломатичного лавірування між Парижем та Лондоном мав діяти А. Вайда-Воевод, відстоюючи інтереси Румунського Королівства. Сподіваючись на підтримку Франції у прагненні Бухаресту офіційно закріпити за собою нові землі, румунський політик здійснив спробу змінити ставлення і Великої Британії. Саме з цією метою він відвідав Об'єднане Королівство впродовж 28 січня – 3 лютого. Візит А. Вайди-Воеводи в Лондон був досить позитивно оцінений місцевою пресою. Відповідні публікації розмістили на своїх сторінках місцеві видання «Daily Chronicle», «The Times», «Manchester Guardian» (29 січня), «Morning Post» (30 січня) та ін. [22, р. 38–41].

Слід відзначити, що приїзд А. Вайди-Воеводи до англійської столиці, його зустрічі з найвищим керівництвом країни та місцевими торгово-промисловими колами не пройшов даремно. Той же В. Тілеа відзначав, що румунському прем'єр-міністру «вдалося усунути найбільшу проблему для закріплення відносини між нашою країною та одним з великих союзників» [22, р. 45]. Водночас, попри встановлені приязні відносини між Лондоном та Бухарестом, англійський уряд продовжував вимагати виконання румунами вимог західних союзників: проведення виборчої реформи, дотримання прав національних меншин і, звісно, виведення окупаційних військ з Угорщини. Для прикладу, під час зустрічі, що відбулася 30 січня між А. Вайдою-Воеводою та Д. Ллойд-Джорджем, останній акцентував увагу свого колеги на такому аспекті: «Прагніть правильно організувати визнання меншин для отримання морального кредиту [допомоги – Я.П.] в Англії та

Америци» [22, р. 57]. Нерішучість румунського прем'єр-міністра в питанні виконання рекомендацій союзників, зрештою, призвела до того, що 26 лютого 1920 р. на черговому засіданні Верховної Ради конференції йому було відмовлено у негайному письмовому підтвердженні визнання територіальної приналежності Бессарабії Румунії. Міністр іноземних справ Великобританії Дж. Керзон супроводжував це коротким поясненням: «Доки румунські війська залишатимуться в Угорщині, Рада не бажає визнавати права Румунії на Бессарабію» [6, с. 147].

Приблизно в цей же час різко активізувалося і радянське зовнішньополітичне відомство, яке прагнуло припинити економічну блокаду, визначити межі власних державних кордонів та, зрештою, розпочати процес відродження країни. В межах нашого дослідження не передбачений аналіз подій, пов'язаних в цілому з діяльністю дипломатичної служби РСФРР в цей час, відповідні сюжети знайшли детальне висвітлення та характеристику в роботах інших дослідників [6, с. 146–152]. Однак і залишити поза увагою радянську «дипломатичну історію» не можна, оскільки вона безпосередньо стосується окресленої теми дослідження. Більше того, на авторську думку, значною мірою прагнення більшовиків до мирних переговорів з Румунією спонукали Верховну Раду Антанти прискорити процес юридичного вирішення проблеми Бессарабії.

Отже, 24 лютого 1920 р. більшовицький уряд від імені РСФРР та УСРР звернувся до Королівства з офіційною нотою в якій пропонував «вступити в переговори, щоб врегулювати із взаємною згодою відносини між двома народами та встановити між ними мирні відносини, корисні та необхідні для обох держав» [2, с. 390]. Російський уряд в особі Наркома іноземних справ Г. Чичеріна пропонував Румунії вирішити всі питання за форматом «доброї волі» [11, с. 40] та просив Бухарест визначити місце та час для зустрічі представників обох держав. Вже 26 лютого схожу за змістом ноту до Румунії було направлено від імені Ради Народних Комісарів УСРР. В ній окремо підкреслювалося: «Продовження існуючого ненормального стану, негативно

впливає на життєві інтереси румунського та українського народів». Як і в ноті від 24 лютого, уряд радянської України висловлював впевненість, що мирні ініціативи завершаться успіхом та будуть вирішені всі «непорозуміння» між державами [2, с. 392–393]. Під ними мався на увазі комплекс питань економіко-політичного та територіального характеру, зокрема і «бессарабське».

Поступова зміна зовнішньополітичної позиції переможців у світовій війні щодо РСФРР (відмова від прямої військової анексії власними силами, поетапне просування ідеї економічної співпраці тощо) та переформатування відносин між сторонами не залишилися поза увагою і румунського політичного проводу. Тим паче, що і радянська дипломатія прагнула вирішити (хоча б на певний час) проблемні територіальні питання із сусідами. 3 березня А. Вайда-Воевод від імені Ради Міністрів та МЗС Румунії надіслав ноту на ім'я Г. Чичеріна. В ній політик позитивно оцінював ініціативу радянської дипломатії розпочати діалог між країнами, відзначаючи при цьому, що «Румунія дотримувалася та продовжуватиме дотримуватися принципу невтручання у внутрішні справи сусідньої країни». Водночас, А. Вайда-Воевод підкреслював, що Королівство завершило своє національне об'єднання, завдяки дисципліні, жертвам румунської армії та всього народу. Фактично, його відповідь Наркому Г. Чичеріну засвідчила, що Румунія готова до мирних консультацій з подальшим врегулюванням територіальних питань, але анексовані землі, зокрема, і Бессарабії, мали залишитись у складі Королівства. У свою чергу, радянське зовнішньополітичне відомство оперативно відреагувало на румунську ноту вже 8 березня. В цілому позитивно оцінивши згоду Румунії на початок переговорів, було запропоновано провести їх у Харкові. На них мали бути присутні делегати УСРР, РСФРР та Румунії. Натомість, Бухарест наполягав, що зустріч мала відбутися у Варшаві [2, с. 410].

На перший погляд може здатися, що Королівство почало самостійно визначати вектори своєї зовнішньополітичної діяльності, але як засвідчив подальший розвиток подій – це не відповідало тогочасним реаліям. Лише згода західних партнерів по військово-політичній коаліції (Велика Британія, Франція та

США) могла офіційно затвердити нові румунські державні кордони. Складність ситуації усвідомлював і А. Вайда-Воевод. Саме тому він та його прибічники вважали за необхідне спочатку «заручитися підтримкою західних держав на нормалізацію» відносин із РСФРР, а лише потім починати безпосередні переговори щодо визначення кордонів між країнами. Саме цим аспектам були присвячені переговори, які проводив А. Вайда-Воевод в Лондоні. Натомість Д. Ллойд-Джордж нагадав керманичу румунського уряду, що останній особисто зобов'язувався вивести війська з Угорщини [4, с. 399]. Англійський політик відзначив у своєму листі від 3 березня на ім'я А. Вайди-Воеводи, що вирішення питання Бессарабії на користь Румунії залежатиме саме від цього [1, с. 188–189]. Водночас, він черговий раз підкреслював, що в цілому союзники дійшли порозуміння в питанні офіційного визнання Бессарабії за Румунією.

З іншого боку, британський уряд у своїй зовнішньополітичній стратегії передбачав усунути більшовиків від влади в основному за рахунок внутрішніх проблем самої РСФРР, в першу чергу наявністю значних проблем в економічній сфері та потужній внутрішній опозиції. Крім того, за рахунок відновлення торгівлі з Радянською Росією, Англія прагнула вирішити власні внутрішні проблеми та посилити політичну «присутність» в Центрально-Східній Європі. Тому перспективи початку румунсько-більшовицьких переговорів, англійська дипломатія сприймала як можливість відновлення безперервної торгівлі Дунаєм і тим самим «твердою ногою стати на сході та південному сході Європи» [10, с. 17]. За словами В. Тілеа, посилення позицій Англії в регіоні могла забезпечити лише розстановка сил за форматом «румунська Бессарабія – є гарантією дунайської навігації» [22, р. 156].

Натомість Франція їх сприймала менш лояльно, оскільки в разі їх швидкого та позитивного завершення, союзниця Парижа Варшава опинялась віч-на-віч з більшовицькою загрозою. Відповідно, французьке МЗС всіляко противилося початку будь-яких мирних переговорів з урядом РСФРР. 6 березня французьке видання «Le Temps» під заголовком «Бюлетень дня. Румунія,

Польща та Ради» висловлювала занепокоєння тим, що А. Вайда-Воевод розглядає можливість безпосередніх переговорів із більшовиками як цілком очевидну та необхідну справу. Далі автор статті наголошував, що Румунія і Польща повинні мати спільну політичну програму під час можливих політичних контактів з більшовиками [24]. Слід відзначити, що таке трактування подій навряд чи були новиною як для Бухареста, так і для Варшави. Обидві країни розуміли, що більш-менш злагодженими політичними діями на європейській політичній арені вони тим самим зможуть «гарантувати» собі прихильне ставлення з боку західних партнерів. Зокрема, А. Вайда-Воевод дещо раніше, виступаючи у румунському парламенті, у своїй промові чітко наголосив на «важливості спільних румунсько-польських інтересів» [23]. Попри таке ставлення прем'єр-міністра до можливого міждержавного союзу, за висловом А. Маргіломана, «Париж звинуватив його [А. Вайдю-Воеводу – Я.П.] в близькості до Лондона» [17, р. 32] як потенційного суперника Франції у намаганні посилити присутність на Балканах. Здавалося, що створення міждержавної коаліції Румунії та Польщі з можливим приєднанням до них прибалтійських держав виглядало реальною справою. Такий варіант формування «буферної зони», яка б безпосередньо відокремлювала західні держави від радянської Росії, мала задовольняти керівництво Антанти [14, с. 123]. Водночас, на березень 1920 р. він не був реалізований з декількох причин.

По-перше, в січні 1920 р. в Гельсінгфорсі відбулася конференція п'яти держав – Естонії, Латвії, Литви, Фінляндії та Польщі. Головним питанням порядку денного було їх ставлення до РСФРР. У підсумку зустрічі була ухвалена резолюція «узгоджувати власні дії, відповідно рекомендаціям держав Антанти». Попри це, створити військово-політичний союз не вдалося. Литва мала серйозні територіальні спори з Польщею, тому сприйняла таку ідею «прохолодно». Естонія вже по факту вела переговори з РСФРР про мир (2 лютого договір був підписаний) [5, с. 72–73].

По-друге, відроджена в листопаді 1918 р. Польська держава, отримавши мілітарну та фінансову допомогу від Франції, окупувала значні території колишньої Російської імперії. Як наслідок, в польському політичному середовищі та суспільстві в цілому, остаточно затвердилася ідеологія створення «Великої Польщі» в кордонах 1772 р. Тогочасний лідер відновленої держави Ю. Пілсудський взагалі вважав, що «чим довше в Росії буде тривати безлад, тим більші території зможе контролювати Польща» [8]. З часом, Польща все більше почала позиціонувати себе як одноосібного регіонального лідера, який фактично «захищає західну цивілізацію» від більшовиків. В цьому її намагалися «переконати» і західні партнери, зокрема, МЗС Великої Британії: «Якщо Польща зможе взяти на себе керуючу роль у підписанні миру між більшовиками та всіма державами, що межують з Росією, не виключаючи Румунію, то позиція Польщі в міжнародній політиці набуде першочергового значення, і підписаний таким чином мир отримає підтримку союзників *post factum*» [3, с. 600–601]. При цьому в сферу життєвих інтересів поляків потрапили території на які претендували інші держави (зокрема, Литва) [12]. Більш детально це проаналізовано в роботах М. Мельтюхова [7; 8; 9].

По-третє, відсутність спільної позиції в середовищі країн-переможниць. Франція прагнула якомога більше посилити своє політичне континентальне значення. З одного боку «заблокувати» переможену Німеччину колом своїх прихильників та союзників, з іншого – закріпити власну присутність в Центрально-Східній Європі. Саме тому вона прагнула підтримувати мілітаристські антибільшовицькі настрої в Польщі та Румунії. Як вже згадувалося вище, Велика Британія свої міркування щодо усунення більшовиків поклала більше на внутрішні проблеми самої РСФРР, але при цьому неофіційно підтримувала всі антибільшовицькі сили. Крім того, частину власних внутрішніх проблем, в першу чергу економічних, англійці так само прагнули вирішити «за рахунок» більшовиків, тому і розпочали контакти про відновлення торгівельних відносин. Позицію США в цій ситуації можна викласти словами американського дипломата Ч. Вупічки: «В Америці є гарна

нагода отримувати замовлення від Росії на сировину та промислові товари, запит на які буде надзвичайно великим» [21, р. 328–329]. Схожі думки з цього питання висловлював і румунський державний і громадський діяч А. Маргіломан. Зокрема, він наголошував, що провідні американські компанії ще на початку 1920 р. прагнули поновити торгівлю з Росією [17, р. 16]. Схожий інтерес до встановлення економічних відносин з радянським урядом мала і Італія, яка потребувала російської сировини для підтримки власної економічної системи [22, р. 96].

По-четверте, вся політична діяльність А. Вайди-Воєводи, спрямована на посилення як внутрішніх, так і зовнішніх позицій Королівства викликала чимраз сильніший спротив та незадоволення. Підтримка ідеї розпочати мирний діалог з РСФРР та УСРР викликала певне дистанціювання з боку Франції, яка почала фактично «шантажувати» румунський уряд «бессарабським питанням». У внутрішній політиці дії А. Вайди-Воєводи викликали невдоволення з боку короля Фердинанда I та прихильників колишнього прем'єр-міністра країни І. Бретіану. Зрештою, 12 березня 1920 р. А. Вайда-Воєвод був усунений від влади. Всі його ініціативи та діяльність, націлені на швидке та позитивне для Румунії вирішення «бессарабського питання» не були враховані. Новий уряд очолив А. Авереску.

Маємо відзначити, що діяльність А. Вайди-Воєводи у «бессарабському» напрямку мала і позитивні результати для Королівства. Зокрема, 12 березня Верховна Рада Антанти направила румунського уряду своє рішення з цього питання. В ньому відзначалося, що великі держави вважали, що в інтересах Румунії та порубіжних з нею держав, не варто було більше залишати невирішеним питання Бессарабії. Враховуючи всі попередні висновки та «прагнення» населення краю, союзники в цілому висловлювалися на користь возз'єднання Бессарабії з Румунією, яке вже фактично відбулося [1, с. 245]. При цьому Верховна Рада Антанти наполягала, що Бухарест має забезпечити дотримання «специфічних інтересів Бессарабії» (права національних меншин) на тих же законних підставах, як і в інших частинах Румунського Королівства.

В разі виникнення труднощів та непорозумінь з цього питання, їх мав вирішувати арбітраж Ліги Націй. Таким чином, остаточне вирішення «бессарабської проблеми» черговий раз було відкладене.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бессарабия на перекрестке Европейской дипломатии. Документы и материалы / [Виноградов В.Н., Ерещенко М. Д., Семенова Л.Е., Покивайлова Т.А.]. – Москва: Индрик, 1996. – 380 с.
2. Документы внешней политики СССР : в 24 т. / [редкол. второго тома Г.К. Деев и др.]. – Москва: Гос. изд-во полит. лит., 1958. – Т. 2: 1 января 1919 г. –30 июня 1920 г. – 1958. – 803 с.
3. Документы и материалы по истории советско-польских отношений / [ред. Т.Г. Снытко]. – Москва: Наука, 1964. – Т. II: ноябрь 1918 г. – апрель 1920 г. – 1964. – 719 с.
4. За балканскими фронтами Первой мировой войны / [отв. ред. В.Н. Виноградов]. – Москва: Индрик, 2002. – 504 с.
5. История дипломатии : в 3 т. / [под ред. В.П. Потемкина.]. – Москва-Ленинград: Гос. изд-во полит. лит., 1945. Т. 3: Дипломатия в период подготовки Второй мировой войны. – 1945. – 883 с.
6. Левит И.Э. Бессарабский вопрос в контексте международных отношений (1919–1920 гг.). Парижская мирная конференция / И.Э. Левит. – Тирасполь: Литера, 2012. – 240 с.
7. Мельтюхов М.И. Прибалтийский плацдарм (1939–1940): возвращение Советского Союза на берега Балтийского моря / М.И. Мельтюхов. – Москва: Алгоритм, 2014. – 717 с.
8. Мельтюхов М.И. Советско-польские войны. Военно-политическое противостояние 1918–1939 гг. Монография / М.И. Мельтюхов. – Москва: Вече, 2001. – 460 с.
9. Мельтюхов М.И. Советско-польские конфликты. 1918–1939 гг. / М.И. Мельтюхов. – Москва: Алгоритм, 2017. – 574 с.

10. Мунтян М.А. Дунайская проблема в международных отношениях (1945–1948) / М.А. Мунтян. – Кишинев: «Штиинца», 1977. – 259 с.

11. Назария С.М. Вопрос о Бессарабии в советско-румынских отношениях в начале 20-х годов и попытки его мифологизации в румынской историографии / С.М. Назария // Вестник Дагестанского государственного университета. – 2013. – Вып. 4. – С. 39–47.

12. Павлова М.С. Литва в политике Варшавы и Москвы в 1918–1926 годах / М.С. Павлова. – Москва: Аспект-Пресс, 2016. – 172 с.

13. Проблемы внутри- и внешнеполитической истории Румынии нового и новейшего времени / [отв. ред. С.А. Мадиевский]. – Кишинев: Штиинце, 1988. – 229 с.

14. Сацький П. Стратегічне значення українських етнічних територій у процесі констеляції Центральної Європи в 1920-ті рр. [Електронний ресурс] / П. Сацький // Європейські історичні студії : науковий журнал. – 2016. – № 3. – С. 113–127. – Режим доступу: <http://eustudies.history.knu.ua/pavlo-satskyj-strategichne-znachennya-ukrayinskyh-etnichnyh-terytorij-u-protsesi-kanstelyatsiyi-tsentralnoyi-yevropy-v-1920-ti-rr/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 05.12.2018.

15. Циммерман М.А. Очерки нового международного права. Пособие к лекциям / М.А. Циммерман. – Прага: Пламя, 1924. – 230 с.

16. Documents on British Foreign Policy. 1919–1939 / [ed. E.L. Woodward, R. Butler]. – Vol. II. 1919. – London: His Majesty's Stationery Office, 1948. 970 p.

17. Marghiloman A. Note Politice 1897–1924 / A. Marghiloman. – Vol. V: 1920–1924. – București: Editura Institutului de Arte Grafice «EMINESCU», 1927. – 244 p.

18. Mitrasca M. Moldova: A Romanian Province under Russian Rule. Diplomatic History From the Archives of the Great Powers / M. Mitrasca. – New York: Algors Publishing, 2002. – 439 p.

19. Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference. 1919 / [ed. J. Fuller]. – Vol. IX. – Washington, 1946. – 1053 p.

20. Stafi I. Spovedaniile Basarabiei / I. Stafi. – Chişinău: Bons Offices, 2007. – 364 p.

21. Vopicka Ch. Secrets of the Balkans. Seven years of a Diplomatist's Life in the Storm Centre of Europe / Ch. Vopicka. – Chicago: Rand Mc Nally & Company, 1921. – 330 p.

22. Tilea V.V. Acţiunea diplomatică a României. Nov. 1919 – Mart. 1920. / V.V. Tilea. – Tipografia «Foaia Poporului», Sibiu, 1925. –250 p.

23. Le Temps. 1920. 03 Janvier. [Electronic Resource] – Mode of Access: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k243879g.item> (last Access: November 10, 2018). – Title from the Screen.

24. Le Temps. 1920. 06 Mars. [Electronic Resource] – Mode of Access: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2439423/f1.item> (last Access: November 10, 2018). – Title from the Screen.

References:

1. Vinogradov, V. N., Ereshhenko, M. D., Semenova L. E., Pokivajlova T. A. (1996). *Bessarabiya na perekrestke Evropeyskoy diplomatii. Dokumenty i materialy*. Moscow: Indrik.

2. Deev, G. (Ed.). (1958). *Dokumenty vneshney politiki USSR* (Vols. 1–24). Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literaturyi.

3. Snytko, T. (Ed.). (1964). *Dokumenty i materialy po istorii sovetsko-polskih otnosheniy* (Vols. 1–5). Moscow: Nauka.

4. Vinogradov, V. (2002). *Za balkanskimi frontami Pervoy mirovoy voynyi*. Moscow: Indrik.

5. Potemkin, V. (Ed.). (1945). *Istoriya diplomatii* (Vols. 1–3). Moscow–Leningrad: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literaturyi.

6. Levit, I. (2012). *Bessarabskiy vopros v kontekste mezhdunarodnyih otnosheniy (1919–1920 gg.)*. Parizhskaya mirnaya konferentsiya. Tiraspol: Litera.

7. Meltyuhov, M. (2014). *Pribaltiyskiy platsdarm (1939–1940): vozvrashchenie Sovetskogo Soyuz na berega Baltiyskogo morya*. Moscow: Algoritm.

8. Meltyuhov, M. (2001). *Sovetsko-polskie voyni. Voенno-politicheskoe protivostoyanie 1918–1939 gg.* Moscow: Veche.
9. Meltyuhov, M. (2017). *Sovetsko-polskie konflikty. 1918–1939 gg.* Moscow: Algoritm.
10. Muntyan, M. (1977). *Dunayskaya problema v mezhdunarodnyih otnosheniyah (1945–1948).* Chişinău: Ştiinţa.
11. Nazariya, S. (2013). Vopros o Bessarabii v sovetsko-rumyinskih otnosheniyah v nachale 20-h godov i popyitki ego mifologizatsii v rumyinskoй istoriografii. *Vestnik Dagestanskogo gosudarstvennogo universiteta*, 4, 39–47.
12. Pavlova, M. (2016). *Litva v politike Varshavyi i Moskvyi v 1918–1926 godah.* Moscow: Aspekt-Press.
13. Madievskiy, S. (Ed.). (1988). *Problemyi vnutri- i vneshnepoliticheskoy istorii Rumynii novogo i noveyshego vremeni.* Chişinău: Ştiinţa.
14. Satskiy, P. (2016). Strategichne znachennya ukrayinskih etnichnih teritoriy u protsesi konstelyatsiyi Tsentralnoyi Evropi v 1920-ti rr. *Evropeyski Istorichni studiyi: naukoviy zhurnal*, 3, 113–127. <https://eustudies.history.knu.ua/pavlo-satskyj-strategichne-znachennya-ukrayinskyh-etnichnyh-terytorij-u-protsesi-kanstelyatsiyi-tsentralnoyi-yevropy-v-1920-ti-rr/>.
15. Tsimmerman, M. (1924). *Ocherki novogo mezhdunarodnogo prava. Posobie k lektsiyam.* Praga: Plamya.
16. Woodward, E. L., Butler, R. (Ed.). (1948). *Documents on British Foreign Policy. 1919–1939 (Vols. I–XXVII).* London: His Majesty's Stationery Office.
17. Marghiloman, A. (1927). *Note Politice 1897–1924. (Vols. 1–5).* Bucureşti: Editura Institutului de Arte Grafice «EMINESCU», 1927.
18. Mitrasca, M. (2002). *Moldova: A Romanian Province under Russian Rule. Diplomatic History From the Archives of the Great Powers.* New York, NY: Algor Publishing, 2002.
19. Fuller, J. (Ed.). (1946). *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference. 1919. (Vols. I–XIII).* Washington: Government Printing Office.

20. Stafi, I. (2007). *Spovedaniile Basarabiei*. Chişinău: Bons Offices.
21. Vopicka, Ch. (1921). *Secrets of the Balkans. Seven years of a Diplomatist's Life in the Storm Centre of Europe*. Chicago: Rand Mc Nally & Company.
22. Tilea, V. (1925). *Acţiunea diplomatică a României. Nov. 1919 – Mart. 1920*. Tipografia «Foaia Poporului», Sibiu.
23. Le Temps. (1920, January). *Gallica*. Retrieved from <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k243879g.item>.
24. Le Temps. (1920, March). *Gallica*. Retrieved from <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2439423/f1.item>.

Yaroslav Popenko,
PhD, Associate Professor,
Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University

**«I DO NOT WANT TO REMEMBER THE PAST HERE. MY ROLE IS TO
DO THE PRESENT AND TO LOOK INTO THE FUTURE»: A. VAIDA-
VOEVOD'S ACTIVITY AT THE PARIS CONFERENCE
(DECEMBER 1919 – MARCH 1920)**

***Abstract.** The expansionist policy of Romania during the first decades of the XX century was not accidental or spontaneous. It was clearly realized by the leadership of the Kingdom within the state idea of the creation of «Great Romania». In general, the foreign policy of Bucharest during the First World War and the period of the formation of the Versailles system of the international relations were exponential in terms of the defending its own national interests and the conquest the status of the regional leader in the Balkan region. At the end of 1919, the foreign policy situation for Romania continued to stay difficult. It seemed that the combination of the internal and the external conditions had to cross out the ambitious plans of Bucharest. However, the Romanian leadership still managed to get out of the*

crisis situation. In November 1919, the parliamentary elections took place in the country, which is led to the change of the government. Soon it was headed by A. Vaida-Voevod. Thanks to his efforts and the activities in Paris and London he succeeded to move the «Bessarabian» problem from the place in the direction of the formal recognition of the region by the Romanian territory. The purpose of the article is the analysis of the political struggle around the «Bessarabian» question at the Paris Conference during December 1919 – March 1920. Considering the important value of the material, the short period of the work of the conference in Paris was taken by the author, because the period demonstrates in what the strained atmosphere the new map of the post-war Europe was formed. We must note that A. Vaida-Voevod's activities in the «Bessarabian» direction had positive results for Romania. On 12 March, the Verkhovna Rada of the Entente sent the decision on the outlined question to the Romanians. It was determined in it that the Allies considered that it was not worth more to leave the unresolved questions of Bessarabia. Taking into account the preliminary conclusions of the commissions and the desires of the people of the region, they spoke out in favor of the joining of the region to Romania. At the same time, the Entente insisted that Bucharest should provide the compliance of the interests of Bessarabia on the same base as in other parts of the Kingdom. In the case of the occurrence they should be decided by the League of Nations.

Key words: *Paris Peace Conference, «Bessarabian question», the Entente, diplomacy, Verkhovna Rada, A. Vaida-Voevod, Romania.*

Надійшла до редколегії 25.02.2019.